

Den kyndige, idérige og dristige Forsker vil være kjendt i den historiske Verden ved sine Studier over indisk Kultur (*Alt-indisches Leben*, 1879) og over de keltiske Folk i England og Irland (saaledes *Nennius vindicatus*, 1893, *Pelagius in Irland*, 1901) og Karakteren af deres ældste Kirke; han kom i disse Skrifter oftere ind paa Nordboernes Forhold i Vikingetiden.

Joh. Stp.

Rækken af vore Købstadbeskrivelser er bleven forøget med en Bog om *Fredericia* af Magister artium Hugo Matthiessen. Dermed har Wilses, snart halvandet Hundrede Aar gamle Bog fundet sin Afløser, ligesom Eliassens Arbejde om Kolding er ved at afløse Taubers og Fyhns ældre Beskrivelser. Den tredie Købstad i Amtet, Vejle, maa derimod endnu hjælpe sig med Gaarmanns lille Bog fra 1794.

Fredericias Historie er for saa vidt et taknemmeligt Emne, som den ikke ligner de sædvanlige danske Provinsbyers. Paa en Tid, da de fleste andre Købstæder havde eksisteret i Aarhundreder, og da adskillige af dem som Roskilde, Viborg og Ribe forlængst havde set deres bedste Dage, var Fredericia endnu ikke til. Langt op i det 17. Aarhundrede henlaa Bersodde ved Lillebælt endnu som et øde og ubeboet Vildnis. Urgamle Skove og uvejsomme Mosestrækninger opfyldte Halvøen, og i det mennesketomme Land raadede Vildsvin og Ulve, Grævlinger og Oddere; ja, endnu en Menneskealder efter at Byen var bygget, vrimlede det med Hugorme og Kryb paa dens Gader.

Det var efter Svenskekrigen 1643, at den første Skanse blev anlagt paa Bersodde. 1650 fik den paatænkte nye By sine første Privilegier, og dens Navn Frederiksodde nævnes Aaret efter. De omliggende Landsbyer Ullerup, Hannerup og Hyby blev afbrudte, deres Beboere tvungne til at flytte inden for Fæstningens Volde og deres Bymarker forvandlede til Købstadjord. Store Anlæg paatænkte: Havn og Kanaler, Regeringsbygninger, maaske et Kongeslot. Men Frederiksoddes Historie sluttede brat med Svenskernes Indfald i 1657. Efter Stormen d. 24. Okt. blev Byen ødelagt i Bund og Grund, og i nogle Aar henlaa dens Tomter fuldstændig øde.

Den nye By med det nye Navn Fredericia rejste sig langsomt efter Fredsslutningen. Den blev dog aldrig til det, man havde ventet af den. Kongeslot og Havn blev der ikke Raad til, og Beboere til den nye By maatte samles alle Steds fra og ved alle Slags mærkelige Midler.

Katholiker, Reformerte og Jøder fik Religionsfrihed i Fredericia. Fallenter kunde her leve i Fred for deres Kreditorer, og udenlandske Manddrabere havde et Fristed her imod at betale 1 Rdlr. aarlig til Magistraten. Hidtil ukendte Næringsveje, som Dyrkning af Kartofler og Tobak, bragte de fremmede med sig, og alt dette bidrog til at give Byen sit eget Præg, helt forskelligt fra andre danske Købstæders.

Men i en Henseende delte den fælles Skæbne med vore andre Provinsbyer gennem det 17. og 18. Aarhundrede. Den samme Stilstand og Forarmelse, som kendetegner den Tids hensygnende Købstadliv i Danmark, raadede ogsaa her. Som det er bleven sagt om andre danske Købstæder i 18. Aarhundrede, at de ikke var andet end Landsbyer med Ret til Brændevinsbrænding, saaledes blev ogsaa den stærke Fæstning Fredericia af en Rejsende betegnet som „en vel fortificeret Landsby“. Inden for de udstrakte Volde var der jo Plads nok ikke blot til store Haver og Tobaksplantager, men til hele Kornmarker og Enge.

Hugo Mathiessen fortæller anskueligt og livligt om det brogede Liv i denne By, hvor de forskellige Trosbekendelser levede Side om Side, hvor fremmede Tungemaal lød mellem hinanden, og hvor alle Slags tvivlsomme Forretninger florerede. Men det er kun det gamle Fredericia, der skildres. Bogen standser — ligesom Wilses — ved Aar 1760. Der er altsaa endnu halvandet Hundrede Aar af Byens Historie, som ikke er skrevet, — Historien om det nye Fredericia med Dampfærgehavn og Jernbaner og Telegrafcentral og med Mindesmærket for Landsoldaten fra 1849.

Skønt der ikke i dette Bind loves noget derom, tør vi vel nok vente, at Forfatteren ad Aare vil give os denne Fortsættelse. Ikke blot nærværende Bog, men ogsaa adskillige Afhandlinger i „Vejle Amts Aarbøger“ (om Bøddelboligen i

Fredericia, om Byens gamle Raadstuer og Fængsler, om Ulle-rup Sogn o. fl.) vidner om, at Fredericias Historie og Topo-grafi er et Emne, som er Forfatteren kært.

Villads Christensen.

Universitets-Jubilæets danske Samfund har i en særdeles smuk udstyrelse udsendt 1ste levering af *Peder Palladius' Danske Skrifter udgivne af Lis Jacobsen*. Når undtages „Visitatsbogen“, der har været udgivet flere gange i nyere tid, men ingensinde på en videnskabeligt tilfredsstillende måde, foreligger Palladius' skrifter for en moderne forsker kun enten i håndskrifter eller i udgaver fra hans egen tid eller nærmeste eftertid, og disse udgaver har længe hørt til de største litte-rære sjældenheder, så at i det sidste hundred år kun ganske enkelte bogsamlere har kunnet rose sig af at eje blot et enkelt skrift af ham. En samlet udgave har derfor længe været højlig påkrævet og vil, når den ligger færdig, være af stor betydning for dem, der som sprogmænd, kirkehistorikere, kultur- eller litteraturhistorikere beskæftiger sig med det 16de årh.'s danske litteratur.

Fru dr. phil. Lis Jacobsens udgave vil efter alt at dømme blive meget fortrinlig. Materialet er samlet sammen med megen omhu, idet eftersøgningen har været rettet ikke alene på de hjemlige biblioteker, men der er sket henvendelse til sådanne samlinger i udlandet (Norge, Sverige, Tyskland), hvor Palladiana kunde antages at være at finde. De enkelte skrifter gøres i indledningerne med agtpågivende alsidighed til gen-stand for grundige undersøgelser af sproghistorisk, litterær-historisk, ikonografisk og bibliografisk art, så at man vil kunne sige, at når denne udgave engang foreligger afsluttet, vil man i alle disse retninger vide meget mere om en af de betyde-ligste skikkelser og et af de interessanteste tidsrum i vor sprog- og litterærhistorie, end man véd nu.

Den samme omhu, som er anvendt på indledningerne, er så vidt det kan ses også anvendt på selve textgengivelsen. Foretagne stikprøver hist og her med det formål for øje at finde fejl har i alt fald givet det resultat, at ingen sådanne forefandtes; skulde der i dette som i alt andet menneskeligt